

Sèneca i la providència

Jordi Castellet i Sala
teòleg i escriptor 649284074

«M'has preguntat, Lucili, com s'explica que, essent el món governat per una providència, s'esdevinguin tants de mals als homes bons. [...] Em cal emprendre un tasca no gaire difícil: defensar la causa dels déus [1].» Amb aquesta pregunta inicia Sèneca el seu assaig entorn de la providència en el qual, tot i ser considerat un filòsof estoic, no es troba gaire lluny del pensament cristià.

Aquest pensador ens resulta proper en la geografia. Nascut a Còrduba el mateix any que el Senyor Jesús, en el 4 aC. Sèneca va sobreviure'l de llarg, morint com a conseqüència de les conxorxes mantingudes contra ell, en plena repressió de l'emperador Neró, l'any 65 dC. En la mateixa època, tan sols dos anys més tard, se situa el martiri de Pere i Pau apòstols a la ciutat de Roma. El filòsof havia acabat vivint-hi i treballant, després de marxar de la seva ciutat natal i de sofrir l'exili a Còrsega, del 41 al 48, a causa de les conxorxes de palau en època del predecessor, Calígula, d'inafausta memòria. A les portes de la mort, explica Tàcit (+120), diu el cordovès als seus amics: «us deixo l'únic bé que em resta, però el més bell de tots: la imatge de la meua vida.» O sigui que Sèneca estava preocupat per la seva pròpia imatge, la que havia forjat durant una vida prou accidentada.

En l'assaig sobre la providència (Bernat Metge, 2019), el pensador estoic proposa un govern per al devenir del món, del cosmos i de la història humana; un govern còsmic provinent d'un déu per damunt de tots els altres déus, apuntant vers un monoteisme inèdit en el món romà. Sense parlar de Crist, en canvi no es pot descartar que hagués tingut contactes amb les incipients comunitats cristianes que lluitaven per mantenir-se a Roma i, fins i tot, potser alguna conversa escadussera amb els mateixos apòstols, que acabarien allí vessant la seva sang a causa de la repressió neroniana.

Per un inici, sorprèn tant el monoteisme incipient de Sèneca com la pregunta sobre el mal, veritable motiu filosòfic que travessa els temps, arribant fins als nostres dies: per què existeix el sofriment, la injustícia, la mort, el dolor i per què les desgràcies tan sols ocorren als bons, a les persones virtuoses, enlloc de recaure sobre els dolents, els qui s'ho mereixerien, els qui farien bé de desaparèixer de la faç de la terra?

La resposta del pensador cordovès apunta en el sentit de l'amor: Déu posa a prova aquells que més estima, de la mateixa manera que els pares i els educadors exigeixen més d'aquells en qui posen més esperances i que més valoren. El pensador es proposa, a més, defensar la causa dels déus, ni més ni menys,

seguint el seu presumpte monoteisme, al qual arriba per la pura lògica i pensament filosòfic. L'existència dels déus no es pot qüestionar en la civilització del primer segle, com ho faria algú de l'actualitat. Afinant, però, no es pot sinó apuntar vers la supremacia d'un déu per damunt dels altres: si n'existeix una pluralitat, es pot pensar que n'hi hagi un per damunt dels altres, un més poderós, que estigui a l'origen de la resta. Tan sols si es pot identificar un déu creador de tot plegat, aleshores es pot identificar l'ésser suprem. A aquest pertany la providència divina a la que Sèneca apel·la, perquè «una obra tan gran com el món sencer no s'aguantaria sense algú que la conservés, perquè la munió i moviments dels astres no són deguts a l'impuls ni a l'atzar [2].»

Res no s'esdevé, doncs, com a conseqüència de l'atzar ni de la necessitat, com proclamava tot un premi Nobel com J.Monod (+1976). Darrera el món i els seus esdeveniments, tan sols cal endevinar un ésser benivolent,

un seny ordenador. A ningú se li acut que les peces d'un airbus, apilades en una nau i remogudes per un huracà atzarós, s'acabessin muntant per si soles, donant com a resultat un avió en perfecte estat de funcionament, com explicava J.Eccles (+1997). L'atzar no forma part del sentit del món. A voltes, semblaria com si el pensament humà fes anades i vingudes sense massa sentit, com si sovint s'hagués de reconquerir quelcom que ja estava donat i assentat.

«Ni tan sols aquelles coses que

semblen confuses i incertes, val a dir, les pluges i els núvols, el llançament dels llamps, les foguerades sobreixents dels cims esberlats dels monts, els terratrèmols i altres fenòmens no s'esdevenen sense raó, ans reconeixen llurs causes [3].»

¿Qui hi hauria avui que volgués defensar la causa de Déu? ¿Cal defensar Déu de si mateix o bé de l'error humà, arrelat en el mal que és capaç de cometre, com a conseqüència del seu egoisme, de la seva curtesa de mires o del mateix esdevenir de la història? Jesús mateix, ¿es pot dir que defensés la causa de Déu, que ell entenia com el seu pare? ¿Quina no va ser la relació mantinguda pel Crist amb l'amo suprem de la creació i de quina manera el mateix Senyor no era la mesura de totes les coses creades (Col 1,16)? L'aportació de la revelació cristiana porta a considerar de quina manera la providència ha donat existència a la realitat (Gn 1), prenent com a mesura el mateix Jesucrist, el Verb etern diví (Col 1,15), vingut a la humanitat per a salvar-la de la pròpia finitud, de les seves culpes infinites i de la mort.

Sèneca hi convergeix des de l'antiguitat.

